

Előszó

A KANITZIA 6. kötetét a növényföldrajzi szemléletet a Duna-menti országokban megalapozó botanika professzor emlékének ajánljuk, halálának századik évfordulóján.

Anton KERNER a 19. század egyik legnagyobb botanikusa, Alsó-Ausztriában, a Krems melletti Mauternben született. Bécsben tanult és fiatal tanárként került a budai főreáliskolához (1855), majd a József-Ipartanoda (a Műegyetem elődje) zoológia tanszékére (1858), ahonnan az innsbrucki egyetem meghívására (1860) a természetrajz tanszék botanika-előadója, később pedig a bécsi egyetemen (1878) a növényrendszertan professzora lett. Iskola-alapító tudós, tanítványai között olyan nevek szerepelnek mint FRITSCH, WETTSTEIN, DEGEN.

Életpályájának kezdeti alakulásában bizonyára döntő tényező a Bach-korszak németesítő kultúrpolitikája, de nem kétséges, hogy a magyar földön töltött öt munkás esztendő, mély nyomot hagyott mind a fiatal és tehetséges tudós életében, mind a magyar botanikai tudományokban. Teljesítménye egészen páratlan, nemcsak a terepbejárások tekintetében (Alföld, Pilis, Vártes, Bakony, Erdély stb.), hanem a gondolatébresztő, új utakat jelölő publikációi terén is (a 150 tudományos közleményéből, 6 nagyobb műve és 18 cikke a magyar növényvilágra vonatkozik).

A magyar botanika fejlődésére különös hatással voltak a következő munkái: *Das Pflanzenleben der Donauländer* (1863.), *Die Vegetationsverhältnisse des mittleren und östlichen Ungars und angrenzenden Siebenbürgens* (1875), és a *Flora exsiccata Austro-Hungarica* (1881-1897). Ez utóbbit, egy megírandó Birodalmi Osztrák-Magyar Flóra előmunkálatának szánta. A 4000 fajt tartalmazó herbáriumi kiadvány kritikai anyagai, a hazai flóra jobb megismerését szolgálták. Különben a flóra vázlatát "Az osztrák-magyar Monarchia írásban és képekben" c. kötetben foglalja össze (1887, 180-252, Ford. KANITZ Á.).

A "Die Vegetationsverhältnisse..." c. munka az Österreichische Botanische Zeitschriftben 1867-től közölt cikksorozatának befejezetlen gyűjteménye. Ebben 536 oldalon, 1731 taxon magyarországi és erdélyi adatait közli, s bár csónkán maradt alkotás (a Gramineae és a Cyperaceae miatt), információit JÁVORKA is felhasználta (recens. mutatóját vö. jelen kötetben először, PRISZTER 1998).

A magyar flóra és vegetációkutatás szempontjából KERNER legfontosabbnak tartott munkája a "Das Pflanzenleben der Donauländer". Ebben a szerző vonzó formában, szépírói megközelítésben ecseteli a Magyar Alföld, a Kárpátok és az Alpok növényvilágát. A magyar puszta jellemzése Petőfi-idézettel indul, ezt követi a puszta növényföldrajzi leírása, a borókás, a pusztai tölgyes, a homoki nyáras, folyóparti ligetek, mocsarak stb. bemutatása. A homokterületeken az egyes formációk elemzésével: 1. *Bromus* (ma *Brometum tectori* társulás), 2. *Stipa* (ma *Festucetum vaginatae*), 3. *Polinia* (ma *Chrysopogonetum grylli*) és a szukcessziós változások leírásával, korát jóval megelőzve, a modern növényföldrajz és cönológia alapvető kérdéseit körvonalazza. E munka jelentőségét tükrözi az is, hogy 1929-ben újra kiadták ill. 1951-ben angol nyelvre is lefordították. Sajnos magyar nyelvű fordítása elmaradt. Ennek ellenére, eredeti gondolatait átvették és tovább fejlesztették hazánkban is. Különösen az Alföld fátlanságának kérdése váltott ki máig tartó pezsgő szakmai vitákat (BORBÁS, RAPAICS, TUZSON, SOÓ, ZÓLYOMI). Az alföldi vegetáció megítélésében-értékelésében izmosodott és fejlődött a magyar flóra és vegetáció kutatása (vö. BORHIDI cikkét jelen kötetben).

KERNER munkásságára kegyelettel emlékezve, a Duna-menti térség haladó természet-tudományos hagyományainak a kölcsönös megértését és jobb megismerését óhajtjuk ápolni.

To the memory of Anton KERNER

Preface

The volume no 6. of KANITZIA is dedicated to the memory of Anton KERNER, Professor of Botany in Wien, founder of the phytogeographical view in the Danubian countries, on the occasion of his centenary death.

ANTON KERNER is one of the greatest botanist of the 19. century. He was born in Lower Austria in Mautern near Krems and studied in Wien. As a young teacher he arrived first to the Gymnasium in Buda (1855), after then to the Josef - Applied School (today the Technical University) in the same town (1858). In 1860 he was invited as lecturer at the University of Innsbruck and later he became Professor of Plant Systematics at the University of Wien (1878). This botany school founded by him gave to the European botany scientists like: FRITSCH, WETTSTEIN, DEGEN etc. The first five years spent in Hungary (Buda), produced peculiar influences in activity and life of the young teacher. He realized an unsurpassed achievement in field travelling and plant collection from different regions: the Great Hungarian Plain, Pilis-, Vértes-, Bakony- Mts., Transsylvania etc. The intensive botanical analysis was continued later in Alps (Austria) and lead to the elaboration about 150 scientific works, from that 6 books and 18 articles refers to the Hungarian flora and vegetation.

From all his publications the followings produced useful effects on the development of Hungarian Botany: 1. *Das Pflanzenleben der Donauländer* (1863), 2. *Die Vegetationsverhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens* (1875), 3. *Flora exsiccata Austro-Hungarica* (1881-1897). The latter work was started as a prodromus to a Flora of the Austro-Hungarian Monarchy. This herbarium publication contents about 4000 species and with the critical observations contributed to the better recognition of the Hungarian flora. The second important publication (*Die Vegetationsverhältnisse...*) is a collection of scientific articles edited by Österreichische Botanische Zeitschrift. This work with 536 pages, edited in 1875, contents floristical data of 1731 taxa, without the family of Gramineae and Cyperaceae. The Index of this material was realized by PRISZTER in the present volume of KANITZIA.

For the evolution of the Hungarian botanical researches, the most important work of KERNER was *Das Pflanzenleben der Donauländer*. In this book the scientist presents in an attractive form and literary style the plants of the Hungarian Plain, the Carpathians and the Alps. The characterization of the Hungarian Puszta started by a Petőfi citation, followed by the description of the vegetation of Puszta, the Junipers-fields, oak-forests, sandy poplars groups, flood-plain forests, marshes etc. With the description of the sandy vegetation structures as plant formations like: 1. *Bromus* (today *Brometum tectori*), 2. *Stipa* (today *Festucetum vaginatae*) and 3. *Pollinia* (today *Chrysopogonetum grylli*) he can be considered as an initiator of the modern phytogeography and coenology in the Danube area. This very important work was re-edited in 1929 and translated into English in 1951. Our great regret this fundamental work was not translated into Hungarian. Nevertheless, the author's original ideas were accepted and developed also, especially the question of the treeless vegetation of the Hungarian Plain produced several debates (BORBÁS, RAPAICS, TUZSON, SÓÓ, ZÖLYÖMI). The problem is profoundly treated by BORHIDI in the present volume.

Remembering respectfully to KERNER's scientific activity, we would like to contribute to a better understanding and recognition of the natural science traditions of the Danubian countries.

Szombathely, November 1998

The Editor

Kerner

Anton KERNER (1831-1898)
botanika professzor és iskola-alapító,
a növényföldrajzi szemlélet megalapozója a Duna-menti országokban.

Anton KERNER (1831-1898)
Professor of Botany, founder of botany
school, initiator of the phytogeographical view in the Danubian countries.